

Knihy

Vidět věci takové,
jaké jsou,

bylo v čase exaltované náboženské víry a prostoduchých pověr, úmorné dřiny pro pouhou obživu a vytříbených scholastických sofistat celoživotní devizou a cílem Friedricha (Federica) II. Štaufského (1194 - 1250), císaře Svaté říše římské a vnuka Friedricha I. Barbarossy.

„II. gran Federico“, který se do českých dějin zapsal udělením Zlaté buly sicilské Přemyslu I. (1212), byl dosud v české i evropské historii osobností nedoceněnou - zvláště v těch svých povahových rysech a myšlenkových výbojích, které z něj činily panovníka přesahujícího horizont nejen své, ale v určitých ohledech i naší doby.

Právě tohoto vladaře si za protagonistu svého románu **Rozlet císařské orlice** (Mladá fronta) zvolila **Jana Svobodová**, spisovatelka a historička, jejímž krédem - a v románu naplněným záměrem - bylo také vidět události Federicova dětství a počátků vlády i atmosféru 1. poloviny 13. století takové, jaké byly.

V roli vypravěče (kronikáře) vystupuje v románu Giacomo Ruggieri, zprvu učitel, později císařův spolehlivý přítel a pomocník, z jehož líčení prozařuje, že výpravy za poznáním a cesty duchovního růstu mohou být stejně dramatické a nebezpečné jako dobrodružství bojů a střetů s rozmary přírody, hrozbou morové rány a úklady panovníkových otevřených i skrytých protivníků. S upřímností až bezohlednou líčí Ruggieri dramatické momenty císařova i vlastního života a také vzácné chvíle pohody na Federicově dvoře, vyhledávaném křesťanskými učenci, rytíři i umělci. Hrad, rozsetý v německých zemích, Laterán za pontifikátu Inocence III. válečná pole a zahrady, provoněné dechem květů i lásky (oprotněné přítom od nánosů romantiky), skládají obraz středověkého světa, v němž převažují temné a renezanční předjímající šerosvitné tóny.

V tomto světě pak Federico (autor výroku, že „Mojžíš, Kristus a Mohamed byli tři největší podvodníci dějin“) dochází až k popření Boha a smyslu víry, Ruggieri se mění, stížený ztrátou své lásky - první císařovy choti - v rezignovaného stárnoucího velmože, jemuž zbývá jen s rostoucí úzkostí sledovat Federicovy promyšlené a hazardérsky odvážné činy a směr, k němuž se obrací císařova touha a citová náklonnost.

Za Inocencova nástupce, který „nikdy nevyzrál do moudrosti, jen jak se slupka vraštila, hořkl do jádra“, je Federicova rozumná a nekonvenční vládní koncepce vystavena dalšímu ohrožení, kterému po tragické smrti Ruggieriho musí již Federico čelit sám.

Fenomén samoty, její existenciální podstaty a nepřekročitelných hranic prolíná jako spodní proud dějem, zalidněným postavami, které se (byť zachyceny jen ve výstižné zkratce) nikdy nestávají pouhými ilustrativními figurkami doby, ale dotvářejí její pevně stmelenu mozaiku.

Román, vycházející z autentických, dosud nepublikovaných pramenů a z podrobné znalosti dobových reálií, obohacuje naši historickou beletrii nejen poutavým dějem a myšlenkami, jež pro jejich nadčasovost musí každá doba sama pro sebe znovu objevovat, ale i stylistickou vytříbeností, která dokládá, jak autorka dokázala přemostit čtenáři propast mezi dvěma vzdálenými etapami dějin i mezi prózou a poezií.

MIROSLAV VANĚK

Rozlet a ...co?

Po dvou sbírkách poezie - Čtyřprocentní úrok (1993) a Samota sloupová (1997) - vydal letos **Jan Pavel** v brněnském nakladatelství Host knížku povídek **Na pouti...**

První čtyři povídky (Lov aneb o myších a lidech; Housle; Krádež; Učitel) mají řadu výrazně společných rysů, jimiž se liší od těch zbylých. Jsou nevelkého rozsahu, s prostou, sporou fabulí a s překvapivou

pointou (či její absencí). Neukvapené, otálivé digresivní vyprávění (jež místy připomíná Hrabala) si pohrává s přeliváním motivů či motivickým paralelizmem, přičemž leitmotivem je mezilidský vztah anebo osamělost, smrt; a vypravěče charakterizuje dětsky laskavý, zvědavý a naivní pohled. Jako by si tu autorův talent připravoval prostor pro větší rozlet.

Povídka Na pouti (v pořadí pátá) tvoří zlom, a to nejen svým větším rozsahem: Výrazný je posun v oné motivické přelivavosti, ta zde totiž do značné míry ustupuje vykonstruovaným čachrům s poutavými motivy (jako je slepota či třináctá komnata anebo vůbec pouť), jsou to motivy natolik vratké, že neskloznout ke kýči - jak vlastně? Autor se zjevně začíná potýkat s problémem, jak větší rozsah vypravěčsky zvládnout. Místo nečekáním rozuzlením a odhalením kulminuje povídka předvídatelnou pointou, k níž s okázalým máváním na čtenáře spěje. K tomu stojí poukázat na to, že název knížky je - na rozdíl od názvu povídky - zakončený třemi tečkami, což značí celkový důraz na neukončenost a hlavně apel na čtenářovu schopnost přemýšlet dál než jen k pointě. To však začíná být pro čtenáře dost velký problém v momentě, kdy je pro autora samotného problémem pointa. Ještě okázalejší tah na pointu (ovšem nezdařilou) je v povídkách Karty (echo předešlé povídky Na pouti) a Loutka (echo předešlé povídky Reka). Ústředním motivem Loutky je viselec František a je hodna pozornosti snad jen kvůli tomu, jak autorovi totálně chybělo vcítění do ženské psychiky (vypravěčkou je žena - ovšem toliko podle gramatické shody) a jak si se svým oblíbeným motivem, totiž motivem smrti, najednou vlastně nevěděl rady. Zejména v povídkách Reka a Bade je cítit snaha vyvážit dříve nasazený dětský udivený pohled optikou později melancholie a skepse, tím se však jen laskavě podívování světu mění v samoúčelnou žvanivost a zápecnické mudrování nad životem, smrtí a chutí piva. Ve výčtu „nezdárlivosti“, tak jak jsem to nastínil, tedy na pozadí prvních čtyř povídek, by nebylo obtížné pokračovat, ovšem vznikl by tím klamný (!) dojem, že první čtyři povídky jsou prostě povedené a ty zbylé jim to kazí...

Oproti sbírce neopubertálních veršů Čtyřprocentní úrok, kde se doslova není čeho původního chytit a kde jen přečíst těch asi třicet stránek sice upřímného, leč čirého kýče je čtenářská oběť, byla Samota sloupová výrazným posunem k osobitosti. Knížku Na pouti... zase lze nahlížet jakožto pokus o překonání výrazu nalezeného v Samotě sloupové. Jan Pavel se do určité míry „navrací“ ke stylizaci ze Čtyřprocentního úroku, kde píše úvodem tyto verše: *Kam spěje / dnešní poezie / jestli ji píšou taková / jako já*. Rozuměj: Já vlastně nechci dělat žádnou literaturu, já jenom tak píšu. Formou po tuto stylizaci už však není báseň, ale - povídka. Jenže autor se k této stylizaci nevrací proto, aby z ní jako prozatím vytěžil něco nového, spíše se zdá, jako by se jí - jakožto toho, co už „umí“ - chystal tam, kde ztrácí prvotní jistotu rozletu a kde se potácí mezi důvěrou ve svůj prostý talent a nedůvěrou, zda má co říct.

ADAM GEBERT

Zastavím se u srdce

Na počátku roku oslavila **Jiřina Hauková** osmdesátiny, takže by bylo možné nazvat její nyní vycházející sbírku **Díra skrz** (Klokočí a Knižovna Jana Drdy, Praha a Příbram) jubilejní a bilanční. Hned z prvních básní (Lhostejnost, Ke konci dvacátého století, Ruce, které píšou mé verše) však na čtenáře dýchne spíše „účtování“ s koncem tisíciletí, se stoletím, které někde krátce po druhé světové válce otřeseno nabralo nový dech, ale po dobrých padesáti letech se zaprodalo politikům a slovům bez obsahu, záští a otupělosti. Příliš povzbudivě se nečtou ani takovéto verše: „Lituji, že jsem se narodila / na této zemi řezané napříč, / lepší je vyvařit si kořen kozlíku, / než někomu cedit vztek mezi zuby. / Lidi se hádají, rvou, kradou, válčí a já nemohu než se hájit slovy. / Chalupecký vzdýcky říkal: / Má to Pán Bůh čeládku.“ (Ruce, které píšou mé verše)

Není ani příliš jasné, jestli tu básnička uvažuje jaksi „globálně“ nebo zda tu větší díl neschytává přímo vlast, okolí, domov a domácí politika. Každopádně však autorka projevila velký kus odvahy přijít s takovými básněmi právě nyní (byť nevyplňují celou sbírku). Odvahy řekněme lidské či společenské (od stáří očekáváme spíše zmoudření, smíření a vzpomínání než generalizovanou útočnost a vize) i umělecké, protože svým způsobem politické verše se nepiší snadno a naopak přestože se básnička snaží vážit každé slovo, i když několikrát za základ svých uměleckých a životních postojů považuje poznání, pro nepozorného čtenáře se snadno vytratí kontext veršů a převládnu kusé proklamace.

Podobné verše, ale ještě vyhrcořenější a přímočařejší (a bohužel svého času jen takové a žádné jiné) psával okolo roku 1992 Egon Bondy, ale Hauková se zřetelně přinejmenším od druhé třetiny sbírky brání odosobnění, trýzeň světa se mění v trýzeň tvoření a přibývá také radosti, rovnováhy, řečeno slovy jedné její dřívější sbírky, k „motýlu a smrti“ se nyní přidávají „neviditelní andělé. / Úzkost se mění v posilu / a mám klid od těch tluchubů a šplhounů.“ (báseň Můj byt). Zároveň se otvírá prostor pro drobné reflexe, už není třeba obhlížet z výšin a mediálních dálek, už stačí květina podél plotu, impulzivní pes v boudě, obyčejná chůze, rozhovor dvou blízkých lidí. Stesk a samota jen tak nepřehluší, ale básně jako Zastavím se u srdce, Tajenka nebo Kdybys někdy otevřel dveře jsou - jak se dnes hojně říká - „o něčem jiném“. O vitalitě, hrdosti, která by mohla být příkladem mnohem mladším (básníkům i ženám: „Neumím být každou, / a proto jsem sama sebou“ - Tajenka), o ironii, která neznatelně přechází v záviděníhodný optimismus („Prázdnota není nic jiného / než pouhá vzdálenost mezi jistotami“ - Poetův Dům Usherů, nebo: „Někdy jsem tak hluboce sama. / sama, ale se sebou.“ - Znovu nadechnu a vydechnu). A je tu závěr sbírky, chvilku tóny jak ze Šrámka (Dívka, která čeká první měsíčky, Večer na pasece), chvilku temné halasovské chvění z příznačné a přízračné básně Nervozita a pak ještě několik „zlomků poezie“ na samý konec, z nichž vybírám jeden aforismus (?): „Muži mě ve stáří chválí, jak se držím / a ženský mě záští sjedou.“

Věřu, Haukové to nejenom obdivuhodně „píše“, ale také má obrovský cit pro kompozici sbírky. Razantně, vesměs razantněji než dříve (počínaje například civilistní sbírkou Cizí pokoj z roku 1946, pokračuje Mezi lidmi a havrany z šedesátých let a konče některými původně samizdatovými texty, například Spodní proudy a nepřijemně nyní v autorčině bibliografii na záložce této knihy vynechanou sbírkou Světlo v září) vytváří Jiřina Hauková mozaiku světa, přírody a života stvořených a fungujících podle jistého řádu a smyslu a její poselství zní mimo jiné asi takto: básník není ani v osmdesátce, ani v roce 1999 bezmocný.

VLADIMÍR PÍŠA

Prach na podrážkách
byl veselý

Zralý věk může přinášet schopnost vidět nejen věci (propána, to je slovo), ale i souvislosti (ještě krutější pokus o život po odžití) mezi nimi ve vzácné vyrovnanosti, která je samozřejmě jen zdánlivá. Ale také poezie a tím spíše Poezie přece patří do třídy iluzí, ne? Zmíněnou schopnost, kterou jsem se pokusil tak pohnutě zkompromitovat, nemá každý básník, a bohužel ani v tom období života, které už se automaticky pokládá za dostatečně „výsledkové“.

Josef Hrubý, vydávající v západočeském nakladatelství *Perseus* svou jedenáctou „řádnou“ básnickou sbírku nazvanou **Znamení býka**, asi onou kýženou schopností oplývá. Je podle mne prostě člověkem, který nejen básní, ale také bez ohledu na kalendářní a biologický věk (sedmašedesát není vlastně ještě tak moc) vidí!

A já vidím s ním a díky němu: „Ze vrat vybíhá školák Jiří Trnka/ už má hlavu pohádkově podebranou/ a naproti mu do kroku bubnuje/ bednář na pivní sud.“ Ale také: „Pan K./ nejraději vypravuje/ o dětství/

Kousl ho pes/ Bolely ho zuby/ Porazila ho motorka.“ Konečně i: „Přes temný průjezd ke psu přibíhá dítě/ Za Chvojkovými lomy je Tichý oceán/ který rozbouřil jména lodě čas/ Čas v němž lampář zavěšuje/ souhvězdí do ulic/ v nichž běhá heraldický chrt/ a na velbloudu mezi dvěma hrby básně/ třímá jezdec klíč.“ (Uf, Kamile Lhotáku, či snad celníku Rousseau?)

O Plzni toho moc nevím, kdysi jsem vezl psychiatrického Roma do Plzně, abychom se lépe rychlíkově odrazili až k Medzilaborcům, bloumal jsem akorát po nádražní hale, mladík si šel koupit cigarety nebo tak něco a já se modlil, aby mi neutekl, jen tak, pro poezii, řekněme sociální, kupodivu to neudělal, to byl ovšem nejdelší interval, který jsem na území Plzně kdy odžil, tehdy pouhý četař z vimperského mostotřeleckého pluku, ačkoliv jsem to posléze dotáhl na velmi pochybného záložního důstojníka, zatímco kolega z vojny, skutečný Plzeňák, patolog a doktor od sousedního útvaru, dostal podporučíka už během toho našeho vynuceného pobytu, nemusel čekat na nějaké „posléze“, ale nestál o to, ach, ani o to „posléze“, a já stál bůhví o co. Básníci jsou zkrátka podivní ptáci, nemají rozum, a když ho mají, tak s ním hodně zkusí.

Josef Hrubý žije v Plzni nebo se alespoň tvrdí, že je básníkem plzeňským. A já mám takovou utkvělou myšlenku, že Plzeň je jaksi ještě věcnější než Praha. Zatímco my na Moravě, známá představa, jsme uzlíčky a rance vášní, směrem na západ to věcní, aby v Plzni a Chebu (a co to v Rokycanech?) lidé chodili co samý nos a samé oči a na ostatní orgány se nedostává. Nevím, kde jsem to vzal, jsem asi příliš darwinisticky (dávný česko-německý chvat či záchvat) předpodebráný.

Ve Znamení býka tudíž nacházím (protože hledám?) doklady věčnosti, jako bych nečekal nic jiného a jako bych - tím huň - nehledal vůbec nic. Je to jistě pošestile zkratovitě myšlení, na které jsem někdy zvrhle hrdý, ale tím větší překvapení mne čeká, když čtu: „Založím oheň/ V levém koutě pro poezii/ V pravém nahoře pro lepty/ Dole vzadu pro tužky a propisky/ Ve sklepě pro panenská jablka/ a v mezipatře pro nehty/ Založím oheň/ a zbudou nehořlaví pavouci“ (Pálení básní). Josef Hrubý sice není ani první, ani prostřední z těch poetů, kteří kdy pálili své básně nebo na to alespoň dostali chuť, ale citované verše dokazují, že poezie nás „dostává“ (rozuměj „usvědčuje“) především slastí a utřením z přesností, až bouřlivě se tedy podobá koitu, je to obcování nikoliv s věčností, ale zato s věčností a se schválností, se schválností, která nám upírá právo na pravdu.

Měl bych dodat, když už tak nemotorně píš, že ta podoba s koitem je pouze kvalitativní (chci přestat, ale stále váhám, neboť co kdyby to bylo **dokonce ještě lepší**?!!), ale koneckonců proč cokoliv dalšího dodávat?

Protože recenzent je dnes jenom jedním z těch mnoha smutných literárních šašků, tu a tam dokonce šašků dobrovolných, neprofesionálních?

Zjišťuje, že nebude tak zle: Kniha je rozvržena ve tři části. Prvou jsou Portréty, ony dábelské stroječky věčnosti, asi nejzajímavější z celé knihy, i když „jen“ kvůli tomu, že je člověk domýšlil téměř výhradně prozaicky. Druhou nazval básník Pět druhů tícha. (Mezi spánky mu protékáš/ v obnošený mozek/ Málem vyšplíchla krev/ Málem by prodal duši/ ale ďábel ji nekoupil/ Mezi spánky mu protékáš/ tak prudce/ že se chtěl znovu narodit/ Ale nevěděl komu.) Třetí je Salve. (To jsou mé lásky:/ motorák z Volyně do Strakonice./ To jsou mé lásky:/ děšť který prší/ na hovory dědků a báb./ Také jsme zaklonili hlavy vzhůru/ Jako pes/ v srsti mozek plný deště/ a mokrych hvězd.)

Ještě že je čeho se chytit. Přiznám se, a nejsem jistě sám, že nečtu básnické sbírky od začátku do konce, a to dokonce ani tehdy ne, když jsou členěny v oddíly a pobízí mě to k dodržení jakéhosi vorschritfu či spíše ordnungu. Žijeme v době instantní, někteří tvrdí, že postmoderní, mně je milejší říkat poeinsteinskou, rychlostí v různých inerciálních soustavách jsou jen „zvláště“ porovnatelné, a dopřejí-li si například toho či onoho, nezávisí koneckonců na nějakém mém primitivním animu, nýbrž na složitě nastavení a momentální „moudrosti“ soustav já-svět. (Kterážto moudrost může být nelidská, a pak spas, bože, mou duši.) Záleží na tom, jak v časové tísní do-